

Max Stirner

Georg Brandes

1902

I Aaret 1845 udkom i Leipzig Bogen *Den Eneste og hans Ejendom*, der straks gjorde ikke ringe Opsigt ved sin oprørske Dristighed, i vore Dage er blevet fremsøgt og gransket paany som Forløber for individualistiske eller anarkistiske Lærdomme i Samtiden, og nu ogsaa har fundet en dansk Beundrer og Oversætter.

Forfatteren kaldte sig Max Stirner, men hed Kaspar Schmidt, var født i Baireuth 1806, var en fattig Lærer, der maatte opgive sin Stilling som Følge af Bogens Udgivelse, nogen Tid fristede Livet som Forfatter og Oversætter og døde glemt i Berlin 1856.

Tilhængere af Friedrich Nietzsche er vendte tilbage til Max Stirner i Kraft af den allevegne udbredte Drift til at finde en Stamfader, og den moderne Anarkisme beraaber sig paa ham, fordi han har paavirket en af dens betydeligste Mænd, Bakunin.

Max Stirner nedstammer i lige Linje fra den tidlige Middelalders Nominalister, der henved 800 Aar før hans Tid allerede hævdede, at Almenbegreber som de, han bekæmper under Navnet Spøgelse (særligt Mennesket, Menneskeheden), ikke havde nogen Virkelighed, ikke var andet end Ord og Navne. Deres Kamp strakte sig videre gennem hele det fjortende og femtende Aarhundrede, og de udstod Forfølgelser for deres Overbevisning som sidenhen han.

Særligt synes Stirner at være bleven tilskyndet til sin Optræden ved Udgivelsen af Ludwig Feuerbach's *Kristendommens Væsen* (1841), der paa hans Tid gjaldt for den fremskredne Retnings sidste Ord. I denne Bog fandt Datiden de yderste radikale Følgeslutninger dragne. Bogen vendte op og ned paa Teologien, idet den hævdede, at Sandheden kom frem, naar man ombyttede de kristelige Sætninger: »Gud er Kærlighed, Gud er Godhed« med de menneskelige: »Kærligheden er guddommelig, Godheden er guddommelig«, og helligpriste alt sandt Menneskeligt; Mennesket var helligt, Venskabet, Ægteskabet helligt. Det forekom Max Stirner, at under denne Venden op og ned paa Teologien var Teologiens Grundsynsmaade i et Hovedpunkt bevaret, og han rejste sig med Rette derimod. Saa langt han end som Aand og som Skribent stod tilbage for Feuerbach i Fylde og Sving, betegnede han dog utvivlsomt som Tænkere et Fremskridt, der fører ud over ham.

I den Menneskehedsreligion, som Feuerbach havde ladet uanfægtet, blev Selvfornægtelse neppe mindre prist end i Kristendommen. Egenkærligheden opfattedes som det Umenneskelige, der skulde ofres. Med en Lidenskab, der maaske har faaet Næring ved Studiet af Helvetius og som foregriber Nietzsche, kæmper Max Stirner mod den af Kristendommen paavirkede Opfattelse af Egenkærlighed eller Egennytte som det onde Princip. For ham er den Enkeltes Jeg det eneste virkelige Jeg, derfor den eneste Magtkilde og Retskilde. Mennesket, Folkeanden, Kirken, Staten, disse hemmelighedsfulde moralske eller politiske Personer, er forlorne Personligheder, Æsler i Jeg'ets Løvehud, som Stirner trækker ned over Ørerne paa dem. At jeg er egenkær, betyder i hans Modstanderes Mund, at jeg kun ser paa, hvad der behager mit sanselige Menneske; han hævder derimod, at mit Jeg ikke er udtømt med min Sanselighed; han viser, paa hvad Overtro Buddet om Selvfornægtelse kan bero, og skildrer med Deltagelse den unaturlige Afholdenheds Ofre.

I sine Modstanderes Tale og Færd finder han en skjult, utilstaaet Egenkærlighed; selv vedkender han sig aabenlyst Egenkærligheden som ledende Følelse, og viser, hvorledes jeg alene sikrer mig min Frihed ved at benytte mine Omgivelser til mit Bedste. Som alle Tænkere af denne Retning vil han godtgøre, at ethvert Offer, jeg bringer andre Mennesker, min Ven, min Elskede, bringer jeg ikke for deres, men for min egen Skyld, fordi jeg ikke taaler at se dem lide eller savne; men Ingen har Krav paa min Kærlighed, og Kærlighed er intet Bud; det er en fri Ydelse, under hvilken Jeg'et forholder sig til sig selv.

Selvkærlighedslæren er (ganske ligesom Pessimismen) et med Begreber anstillet Forsøg, nemlig Forsøget paa, hvorvidt vi kan naa i Forklaring af Tilværelsen ud fra den Enkeltes Jeg. Vel at mærke ses hos Stirner som hos de spekulative Tænkere overhovedet Jeg'et aldrig som Resultant, kun som nyt Udgangspunkt, uforklaret. Men det er lærerigt at følge ham, naar han med Rette viser, at Opdageren forfølger sin Opdagelse eller Forfatteren sin Grundtanke ikke af Kærlighed til Menneskeheden, alene for at give sin Tanke Udtryk, ligesom Fuglen synger, fordi den er Sangfugl. Man behøver, siger han, ikke at se paa Menneskehedens Vel for ikke at lyve og bedrage, men kan meget vel af egenkærlige Grunde lade være dermed.

Naar han fastslaar Egenkærlighedens Grundlov som den ene sande og saliggørende og med Vilje bruger det stødende Udtryk at vi betragter hverandre som Brugsgenstande, saa mener han dermed nærmest dette, at Ingen giver Velvilje eller Penge for andet end hvad han har Brug for. »Behøver vi en Konge? spørger Nordamerikanerne og svarer: han og hans Arbejde er os ikke en Styver værd.« Og naar Stirner hævder, at den Egenkærlige

ikke venter sin Formue af Andres Uddeling, men bemægtiger sig, hvad han formaar, idet Alt, hvad han kan tilegne sig, er hans Formue – saa opfatter han ikke Ordet Formue udvortes og raat. »Hvilken Formue,« siger han, »har ikke Barnet i sit Smil, sin Leg, sin Graad, kort sagt i sin blotte Tilværelse! Er du i Stand til at modstaa dets Ønsker?«

Det er ogsaa højt betegnende, at det fuldkomneste Eksempel paa den Egenkærlighed og Selvhævdelse, han priser, finder han i Jesus, der efter hans Opfattelse ikke (som Julius Cæsar) blot var en Revolutionær, der omstyrtede Staten for at indsætte en ny Statsorden, men var »en Egenmægtig, der hævede sig over Alt, hvad Regeringen og dens Modstandere fandt ophøjet, og løsrev sig fra Alt, som bandt de Andre«. Særlig forherliger Stirner Jesus for, at han istedenfor at spille sin Kraft paa Omstyrtning af det Bestaaende »murede det inde«, idet han trøstigt og hensynsløst, uden at agte paa de Indemuredes Kvaler, opførte sit eget Tempel ovenover. Naturligvis antyder han derefter, at det nu vil gaa den kristne Verdensorden som engang Hedenskabet.

Egenviljen, som han skildrer den, er efter sit Væsen Statens Fordærv. Hvad hans Samtidige attraaede under Navnet politisk Frihed var Bundethed af Staten og dens Love. Ingen maatte efter deres Opfattelse drive Spot med, hvad der var Andre helligt, hvor foragteligt dette end var. Elskovsforbindelser udenfor Ægteskabet betragtedes af dem som »umoralske«. Naar blot en upersonlig Hersker traadte i Stedet for den personlige Vilkaarlighed, var de tilfredse, og de attraaede »Friheden«, en saakaldt fri Forfatning, som Gave fra Magthaverne. Med Fynd retter Stirner det Udbrud mod dem: I længes efter Frihed, I Daarer, tag Magten, saa kommer Friheden af sig selv! Jeg har kun den Frihed, jeg selv skaffer mig; jeg fortjener ikke at have den, som jeg lader mig fratage! – Og han haaner dem, som tror, at Friheden lader sig skænke, ligesom dem, der indbilder sig, at Retten nogensinde har andet Udspring end Magt. Tigeren har Ret, naar den angriber mig, og jeg, naar jeg slaar den ihjel.

For ham som senere for Henrik Ibsen og Nietzsche er Staten de Enkeltes Forbandelse. Staten optræder som Hersker ganske som Kirken gjorde det, bygger paa »Moral« som Kirken paa »Fromhed«. Staten anvender fra første Færd af Statskulturens Saks mod de Enkelte, og al Aandsvirksomhed mod Staten er strafbar. Jo friere Folket som saadant kaldes, des stærkere er i Reglen den Enkelte bundet ved Statsbaand, Samfundsbaand og Partibaand. Men selve Folkefriheden var jo i Datiden kun et Ideal, og Stirner er udtømmelig i Spotterier over Datidens politiske Opposition i Tyskland, den lovlydige og kongetro Opposition, der højagtede selv de usleste Love blot som Love, og fandt Den umoralsk, der søgte at unddrage sig den bestaaende Censur. Overfor den daværende Stats socialistisk anlagte Modstandere gør han gældende, at da Samfundet kun kan organisere det almennyttige Arbejde, bliver Den, der frembringer det Sjældne, det Enestaaende, ingen Genstand for dets Omsorg, ja nærmest betragtet som et forstyrrende Element. Han finder det Tilsvarende allerede i Oldtiden. Athenæerne var ikke Sokrates's Dommere, men hans Fjender.

I Aaret 1843 fejredes det tyske Riges Tusindaarsfest. I det Aar allerede maa Stirner have arbejdet paa sin Bog. Thi det hedder midt i den: »Hør, mens jeg skriver dette, begynder Klokkerne at ringe Festdagen ind for vort kære Tysklands tusindaarige Bestaaen. Ring, ring dets Gravsang! I ringer jo saa højtideligt, som blev Eders Knevl bevæget af en Anelse om, at I fulgte en Død til Graven ... Folket er dødt, leve mit Jeg! ... Imorgen bærer man dig, Tyskland, til Graven; snart vil dine Søstre, Folkeslagene, følge dig. Men naar de alle er borte, saa er Menneskeheden begravet, og jeg, jeg er mig selv; jeg er Arvingen med det store Smil.«

Saa nærforestaaende troede Tysklands første Anarkist Sejren for sine Ideer. Lidet anede han, at henved 60 Aar derefter vilde det tyske Rige være gaaet op i Statstanken som ingensinde før.

Paa Spørgsmaalet hvad der vil ske, naar den store Omvæltning, han venter, kommer, bliver han Svaret skyldig med den Vending, at man lige saa godt kunde kræve af ham, at han skulde tyde et Barns Skæbne i Fødselsøjeblikket. Kun saa meget ser man, at han tænker sig Statsamfundet erstattet af en fri Forening, i hvilken jeg ofrer en Del af min Frihed, ikke for Andres Skyld, men for min egen.

Stirners Form og Fremgangsmaade som Tænker er forældet; men det vrimler i hans Hovedværk af Tanker, der hørte Fremtiden til, og af hvilke nogle allerede er virkeliggjorte, medens andres Virkeliggørelse ikke synes fjern. Man møder naturligvis mangt og meget, der tykkes En urimeligt og drillende sat paa Spidsen, ogsaa blotte Udslag af en Fortidsdrøm. Men hyppigere studser den moderne Læser ved Stirners Fremsyn.

Det Anarkistiske Bibliotek

Georg Brandes
Max Stirner
1902

Hentet 20/11/16 fra <http://runeberg.org/gbsamskr/17/0318.html>

da.theanarchistlibrary.org